

A vályogvető

Levelet kaptam Dorozsmáról. Van ott egy igen érdekes ember, fölényesen beszéljek vele. Vályogvető volt, a szétmalomhoz is érte a vályogot.

Ekkorát ugrott volna a világ? Már az is érdekes, aki világ-életében szegény volt? Mert ennek a szakmának az a legfőbb jellegzetessége, hogy akármennyi sár ragadt az emberre, gazdagság irányában erőre kapni soha nem tudott. Köszönöm a kinfátot, megnézem, hogyan él ma a dorozsmai vályogos.

Egy másuttan jöttik szét a régi kis viskókat, és terjedelmes nagy házakat raknak a helyükre. Ami szétfölködik, vályog, ami fölrakódik, téglá. Ezt szoktuk észrevenni mostanában, a szépet, az újat, a nagyot, a másiktól szívesebben fordulunk el. Amig elbaktatok a Kun utcába, az zötykölődik a fejemben, hogy a dorozsmai vályogvető is megérdemelte egy szobrot, ahogy a szentesi kútbikos is kapott. Nála nélkül nem épültek volna házak, faluk, de még városok se nagyon. Ne nagyon köpködjük le a kezűket, láttam én már másfél-száz éves vályogházat is. Aki akarja, tegye mellé, hogy a betont nem merik ennyi időre tervezni.

Nagyot kell hajolnia, aki ebbe a házba be akar menni, különben beveri fejét a kapu szemöldökfőjébe. Aki itt lakik, méretre nagyon alacsony lehet. Ocskó Ádám, először tehát a családjáról illik kérdezni. Az Ádám nevet ezen a vidéken legtöbbször akkor mondta ki a keresztelő pap, ha Éva is volt mellette.

— Volt hát, tizenheten voltunk testvérek...

— Hányan?

— Tizenheten! És egy anyától! Egyszer hármas, kétszer kettes, aztán fött sorba a többi. Az egyik kettesbe én is benne voltam, azért lettem Ádám. Föl is nevelődünk mind, csak a bátyámat vitte el a tüdőgyulladás huszonnégy éves korában.

— Nagy a füst, Ádám bátyám.

— Majd kiengedjük.

— Sötét is van.

— Majd fölgyújtjuk a vilnyit. Hanem azt el ne felejtse, hogy milyen lacibetyár emberek vannak a világon. Megkaptam a nyugdíjat karácsony előtt, mentem a boltba, kenyéret, zsirt lisztet, cukrot, sót, paprikát, krumplít, tésztát, tarhonyát akkor vesz az ember, amikor pénz

ze van. A fejemet is elvittem a borbélyhoz, hogy igazítson rajta valamit, aztán bekukkantottam a Fényesbe. Magam vagyok egész hónapban, legalább egy kis emberi szót halljak. Kértem egy korsó sört meg egy kávét, a maradék ezrest adtam oda. Kifigyelte valaki, hogy ennek pénze van. Amikor jöttem haza, már szemközt jött velem: Ádám bácsi, adjon egy kis kenyeret! Dehogyan adok! Itálra telik, kenyérré nem? Nem ég le a bőr a pófádról? Fiatal vagy, és kéregetsz? Bejövök, zörget, engedjem be. Maradt egy kis leves, nekiadtam, megette, elment. Este tizenegykor jut eszembe, hátha nem is a leves kellett ennek, jó lesz megolvasni a pénzemet. A fejem alatt tartom, odanyúlok, de azt már olvashattam. Mentem a rendőrségre, állítólag megvasalva vitték el a kocsmából, de pénzem nekem akkor se maradt.

Főzi magának az orvoságot. Lábas fenekén cukrot pirít, vizet önt rá, és amikor lobog a forróságtól, kicsi borsot bele, és kész. Inni nem lehet, csak kanalazni.

— Miből van a torika, ha bírja ezt a meleget?

— Jól megsütögetem, akkor nem köhögök. Reggel a torkomat sütögetem, este meg a lábamat. Annak is nagyon jó a forró víz, különben ki nem állnám a fájdalmakat. Beleivódott a hideg a csontokba. Tavasztól őszig mi mindig benne álltunk a sárban, a velőt is kiszívta belőlünk. Fejenként kézetret kiverünk, de a sárnak olyanannak kellett ám lenni, mint a tészának kenyérsütés napján. Dombóvárról is eljöttek értünk. Kaposváron is. Szigetváron is dolgoztunk. Elmentünk tavasszal, hazahoztak bennünket ősszel. Hajnali háromkor már ébresztő.

— Hideg akkor még a sár.

— Nyáron? Dehogyan hideg.

— Tavaszt is mondott az előbb.

— Addig a földet rámostuk, amíg hideg volt, hogy pihent földünk mindig legyen.

— A szétmalom?

— Az igen szép munka volt, mert a vályog helyben volt. Ahogy összerogyott a malom, kiszedték a követ, a garatot, meg a szép famunkákat, mi csak beáztattuk, kivetettük, és bangétába raktuk. Kettes furmával dolgoztunk, de azt már az illető adta, aki tudta, mekkora legyen a vályog. Pontosan olyanannak kellett lenni ott mindennek, amilyen a régi volt. Biztosan van benne húszezer

vályog, egy nyáron megcsináltuk ketten. Csikós Jancsinak hívták a másikat, de az már meghalt, mert nyolcbeli volt, én meg tizenegyes vagyok.

Ami most következik, hivatalos emberek ne olvassák. Persze, olvashatják is, mert a nagy bűnök is elévülnek ennyi idő alatt. Megkérdeztem, mikor ment legjobban a sora. Amikor megnősült, és amikor nyugdíjba ment. Ennyi idő után az első-ről már nincs sok beszélni való, de a jó mód második szakasza kanyargós utakon még előjön. Azért volt jó a konzervgyár, mert oda csak kenyeret vitt az ember, ennivalót mindig talált. És ha esze volt, vitt a pálinkafőzőknek is. Na, gyerekek lesz valami? Hozhatod, Ádám! Mire én odaértem, már tele volt a kétliteres dunsztos-üveg pálinkával. Mindenki úgy segít a másikon, ahogy tud. Ilyen játékot csak éjjel lehetett leginkább csinálni. Rájártak, reggelig elfogyott a pálinka.

Megint főz, de most túros tésztát. Sokat főzhetett, mert érte a módját. Hideg vízzel is leönti szűrés után, zsirt melegít alá, hadd sercegjen, amikor beledönti. Leves ma nem lesz, mert tegnap volt. Van hús is, egy teljes tányérral, de arra vigyázni kell, mert munkába készülődik. Se teste, se lelke nem kívánja már a munkát, elülne naphosszat a tűz előtt, de a ki- nek ellopták a pénzét, annak dolgoznia muszáj. Megy a nádvágókhoz, mert a nádvágásnak van most a legjobb ideje. Amikor fiatalabb volt, százharminchat kévét vágott le, kötött be és rakott össze egy nap, de abból is kijön a napszám, amit most le tud vágni. Mennyi a napszám? Finomodott a világ, órábér van, harminc forintjával, de az csak kertésznál érvényes, a nádat kévéként fizetik. Tíz forint kévéje. Elmegy reggel, viszi a húst, mert ahhoz a munkához erő kell, eljár egy héttig, kettőig, mert pénztelenül megélni nem lehet, este pedig megsütögeti a lábát forró vízzel, hogy aludni is tudjon.

— És a Fényes?

— Oda is benézek majd, ha pénzem lesz. Muszáj egy kicsit csavarogni, különben megesz a fene.

Most jut eszembe, a nyáron neves építészünkkel futottam össze az egyik tanyán. Azon törte a fejét, hogyan lehetne visszahozni a vályogot a családi házakba. El kell mennem hozzá is, hátha jutott valamire. Nem a nosztalgia beszélt belőle, hanem a célszerűség.

HORVÁTH DEZSŐ

Jókai- emlékek és -relikviák

A televízió minapi Jókai-vetélkedőjén részt vett csapatok olyan föladatot is kaptak, hogy gyűjtsenek Jókai- emlékeket. A döntőbe jutottak gyűjtésük három darabját bemutatták a december 23-i adásban. A szegedi csapat föl nem mutatott relikviái között volt a Mire megvénülünk Amerikában megtalált — hiányos — kézirat is, melyet városunk szülötte és nagy mecénása, Vasváry Ödön ajándékozott 1963-ban a Somogyi-könyvtárnak.

A Délmagyarországon megjelent fölhívásra jelentkezett Blazsetics Ferencné szegedi lakos, aki elmondta, hogy nagyapja, a trencsénteplici Zemányi János (1855—1944) barátságban állott Jókai-val. Nemcsak a családi emlékeket, egykorú újságcikkek is tanúsítják, hogy Zemányi Jánosnak a romantikus Jókai-hősökre emlékeztető sokáig tehetsége ragadta meg az írófejedlem figyelmét. Zemányi szépen festett: megkapó teplici parkrésztelék és csendéletek díszítik az unoka Hunyadi sugárúti lakását. Ez egymagában elég ahhoz, hogy a fiatal korában festőnek készülő Jókai valakire érdeklődéssel tekintsen. Ám Zemányi nemcsak festett, hanem nyelveket beszélt, verselgetett, tárcákat és elbeszéléseket írt, zongorázott, és a zeneszerzésben is otthonosan mozgott.

Zemányi János kitalálta a Jókait 1879. augusztusi fölvételek útjának egy részén. Végigbarangolták Trencsénteplic festői tájait, fölsétáltak a mahnácsi erdőbe, ahonnan gyönyörű kilátás nyílt a Vág völgyében meghúzódó híres fürdőhelyre. Az elragadtatott Jókai így dicsérte Teplicet: *A Kárpátok gyöngyét látom magam előtt!* Évtizedekkel később Zemányi János megjelölése alapján kapta nevét a Jókai-pad, melyen az író megpihent. Jókai szeretett volna látogatást tenni a közeli illavai feyházban, ami Zemányi és mások segítségével sikerült is. Az író minden érdekelte, a híres illavai feyházadástól kezdve, az elítéltek napi életéig. Elményeit, benyomásait az *Akik kétszer halnak meg* című regényében használta föl. A feyházlátogatásról a regény 1966-ban megjelent kritikai kiadásában olvashat részletesebben az érdeklődő.

Jókai fényképet készítettett magáról egy Stern nevű teplici fotográfusnál. E fölvételt és két ismert dedikációját közli E. Csorba Csilla a Fototéka-sorozat Jókai-kötetében (1991). Eszerint a harmadik ajánlás, mely Zemányi Jánosnak szól, ismeretlen. Jókai az alábbi emléksorokat írta barátjának: *A gyémánt mindenütt drágakő, de ritkasága teszi / még becsesebbé; a honszeretet, a magyar / hazafiság a mi gyémántunk, de legdrágább / ez is ott, hol legritkább a magyar nemzeti / elem, itt ti Nálátok, a felföldön / Illaván 1879 Aug. 11. / Jókai Mór.*

Sorai alá ragasztotta fényképét, melynek ajánlása a következő: *Zemányi Jánosnak / baráti emlékül Jókai Mór.* A fénykép alá egy nemzetiszínű szalagot ragasztott, mely préselt virágokat szorított arcképe két oldalára.

Az emléklap és a rajta levő Jókai-fénykép az özvegy adományaként a trencsénteplici városi múzeumba került. E. Csorba Csilla a Jókai-ikonográfia gyűjtése során Csehországban is járt, de az emléklapot már nem találta. A család és a Jókai-filológia szerencséjére, Blazsetics Ferencné kitűnő fölvételt őriz az egész emléklapról...

Végezetül egy festményről ejtünk szót: 1895-ben, esetleg egy évvel később lehetett, amikor Zemányi újból elkallauzolta Jókait az illavai feyházba. (Úgy látszik, az író érdekelt a börtön világa, hiszen 1891-ben Szegeden jártában a Csillagban is látogatást tett.) Az egyik cellában egy beteges kinézetű elítél elmondta, hogy ő festő, és bankóhamisításért kiszabott büntetését tölti. Egyetlen kívánsága, hogy festhessen. Jókai és Zemányi vásznat, festéket, ecseteket, és Zemányi 4—5 év körüli, Adrien nevű leánykájának fényképét vitte be neki. A századvégi fotográfia és a főkötős, csipkegalléros leánygyermekről készült olajfestmény — ez utóbbi a pozsonyi múzeum engedélyével — Szegedre került. Könnyű megállapítani, hogy készítője valóban festőművész volt, aki ismerte a portréfestészet minden csinját-bíniát. Kár, hogy nevét nem őrizte meg a családi emlékezet.

A. F.

ANTIK TÉMÁK VINKLER LÁSZLÓ KÉPEIN